

Kis Tamás

Kincs, ami nincs. A jászkunsági tolvajnyelvi szójegyzékek nyomában

A magyar szleng, és ezen belül a magyar tolvajnyelv legkorábbi hiteles emléke három zshiványnyelvi szójegyzék(csoport) a 18. század utolsó harmadából. 1775–1776-ban több magyarországi településen folytak büntető eljárások vásári tolvajok (ahogy akkoriban nevezték őket: zshiványok) ellen, és három városban: Miskolcon, Egerben és Böszörményben a perben részt vevő hivatalos személyek úgy döntöttek, hogy a vádlottak által használt tolvajnyelvi szavakból külön listát állítanak össze (Kis 2020a: 274–281, 2020b: 193–199). E szójegyzékek közül a Böszörményben készült Zshivány Szók egészen az országos hírnévig vitte, ugyanis a Helytartótanács egy körlevele mellékleteként 1782-ben kinyomtatta, és eljuttatta a vele kapcsolatban álló összes települési, megyei hatóságnak (vö. Kis 2020b: 216–218).¹

Bár joggal gondolhatnánk, hogy e szójegyzékek példáján felbuzdulva újabb és újabb tolvajnyelvi gyűjtemények készítésébe fogtak a bűnüldözés akkori képviselői, azonban sajnos ennek semmi nyomát nem találjuk: az említett a néhány zshiványnyelvi emlékünket majd csak a 19. század második felében követte néhány újabb, ám korántsem ilyen közvetlen forrásból származó tolvajnyelvi szótár (vö. Toronyai 1862: 27–33, Berkes 1888: 98–182, Jenő–Vető 1900). Még a nagyobb bandákba tömörülő betyárok nyelvéről sincsenek adataink (vö. Tömörkény 1898: 37–48, 85–93, Siklóssy 1933), jóllehet esetükben létszámuk alapján okkal feltételezhetnénk valamiféle saját csoportnyelv meglétét.

A magyar tolvajnyelv tehát nem bővelkedik nyelvemlékekben, épp ezért teljesen érthető, hogy annak híre, miszerint valahol a Jászkunságban több száz szavas tolvajnyelvi listák lappanganak, rendkívüli módon felkeltette szlengkutatói érdeklődésemet. Magára az információra Mándoky Kongur István két korai írásában bukkantam rá jó húsz évvel ezelőtt, sajnos csak hosszú évekkkel Mándoky tragikusan fiatalon bekövetkezett halála után. Akkor még nem sejtettem, hogy ezekről a rejtélyes jászkunsági tolvajnyelvi szójegyzékekről két évtizeddel később sem fogok többet tudni, mint Mándoky Kongur cikkeinek első elolvasásakor.

A *kun nyelv* címen Karcagon napvilágot látott Mándoky Kongur-dolgozatban ezt olvashatjuk:

---

¹A nevezetes 1782-es nyomtatvány a *II-2. Böszörményi* (régőbbi nevén: *Hajdúsági* vagy *Jablonczay Petes János-féle*) *szójegyzék* (vö. Kis 2020b: 216–220).

„Több kun eredetű szót találunk azokban a tolvajnyelv-listákban is, amelyeket a Jászkun Kerületek adtak ki a XVIII. század végén és a XIX. században a betyárok elfogásának és kézben tartásának megkönnyítésére. Az olykor többszáz szóból álló lajstromokban ilyen szavakat látunk, mint pl.: *karak* ’zsvány, rabló, tolvaj’, *karakol* ’kirabolja a vásárt’, *tésó* ’béklyó’, *bugó* ’bilincs’, *etek* ’csizma’ stb.” (Mándoky 1974: 44).

Az idézetben leírtak ugyan rendkívül gazdag, terjedelmes tolvajnyelvi emlékeket ígérnek, azonban mivel Mándoky Kongur írása egyetlen hivatkozást sem tartalmaz, adatainak forrását nem tudhatjuk meg belőle. Ennek a súlyos filológiai hiányosságnak mentségére szolgálhat, hogy ez a kun nyelvről szóló áttekintés eredetileg egy 1971-es karcagi várostörténeti tanácskozársra előadásnak készült. Az mindenesetre biztos, hogy a szakirodalom mellőzése Mándoky Kongur döntése volt, és nem a szerkesztők törölték a szövegből a hivatkozásokat. Ez egyértelműen látható a cikk gépelt eredetijében, amit a kötet kéziratának részeként a karcagi Györfly István Nagykun Múzeum adattára őriz 986. leltári szám alatt.

Némi reménykedésre adhatott okot a tolvajnyelvi listák lelőhelyének megtalálását illetően, hogy Mándoky Kongur a fentebb idézett kijelentéseit – az adatok sorát további példákkal bővítve – a *Keletkutatás*ban is megismételte: „megemlítjük, hogy több kun eredetű szót találunk azokban a tolvajnyelvi listákban is, amelyeket a Jászkun Kerületek adta[k] ki a XVIII. század végén és a XIX. században az igen sokszor kunsági származású szegénylegények, betyárok elfogásának és kézben tartásának megkönnyítésére. Az olykor több száz szavas lajstromokban ilyen szavakat látunk, mint pl.: *karak* ’zsvány, betyár, tolvaj, rabló’, *tésó* ’békó’, *búgó* ’bilincs, békó’, *etek* ’csizma’, *gyenge* ’menyecske’, *taga* ’asszony’, *töre (türe)* ’módos gazda’ stb.²¹ Igen érdekes, hogy amíg a mai kunok legöregebbjei is csak alig egyet-kettőt ismernek belőlük, addig a kunsági cigányság még mindig meglepően sok, e régi listákban szereplő szót használ manapság is.” (1975: 148–149).

Ebben a tanulmányban már találunk szakirodalmi hivatkozásokat, azonban az idézett részhez kapcsolódó 21. jegyzet a 151. oldalon semmilyen információt nem tartalmaz a kun jövevénynek minősített tolvajnyelvi szavak forrásáról vagy forrásairól. A jegyzetben megadott két szakirodalmi tétel egyike Mándoky Kongur saját korábbi, Karcagon megjelent írása (1974), a másik pedig Györfly Istvánnak egy 1910-ben a *Magyar Nyelvőr*ben publikált rövid közleménye,² amelyben Györfly számos olvasati hibát vétve teszi közzé a Helytartótanács által kinyomtatott és egy körlevél mellékleteként szétküldött *II-2. Böszörményi szójegyzék*nek (vö. Kis 2020b: 216–221) a türkevei protocollum currentaliumba bejegyzett változatát (vö. Kis 2020b: 221–223). A *II-2. Böszörményi szójegyzék az I. Böszörményi szójegyzék (Zsvány Szók)* másolata (Kis

---

² Györfly cikkének oldalszámát Mándoky Kongur hibásan adja meg, a helyes 328–329. helyett tévesen 129–148-at ír.

2020b: 211–215), és mint ilyen természetesen nem jászkunsági eredetű: Böszörményben készült, hajdúsági illetőségű és a hajdú városokban elfogott vásári tolvajok nyelvét tartalmazza. Ezen kívül – de ez igaz a Miskolcon és az Egerben készült zsványnyelvi szójegyzékekre is – nem található meg benne egyetlen Mándoky Kongur által felsorolt (és kun eredetűnek gyanított) tolvajnyelvi szó sem.

Annak fényében, hogy Györffy szövegében egyértelműen ott áll, hogy nem a jászkun kerületek, hanem a „Hajdú-kerület” látta szükségesnek „kurrentálni a vásári tolvajok műszavait és kifejezéseit” (1910: 328), teljességgel érthetetlen, hogy miért szerepelteti Mándoky Kongur Györffy cikkét a hivatkozásai között.

Mándoky Kongur egyéb (például a kunsági tájszavakról írott) munkáiban a *bugó*, *búgó* 'bilincs, béklyó', *etek* 'csizma', *gyenge* 'menyecske', *karak* 'zsvány, betyár, tolvaj, rabló', *karakol* 'kirabolja a vásárt', *taga* 'asszony', *tésó* 'béklyó', *töre*, *türe* 'módos gazda' szavak nem fordulnak elő, és a több száz szavas tolvajnyelvi listákat sem említi későbbi műveiben.³ Egyetlen helyet találtam még Mándoky Kongurnál, ahol egy további (állítása szerint) kun eredetű kunsági tolvajnyelvi szóval találkozhatunk. Kandidátusi értekezésében ezt írja a *bajca* szóról mondottakat kiegészítve:

„Érdekes megjegyezni, hogy az alföldi tolvajnyelvben 'hivatalos irat, passzus, marhalevél' jelentésben az egyébként 'lószerszámdisz, nagy fémgomb' jelentésű *bosztorma* szót használták (a cigányok nyelvében ma is ez a 'jószáglevél, passus' neve), ami a török (és orosz) forrásokban a *baysa* megfelelőjeként ismert *basma* szóhoz etimológiailag szorosan kapcsolódik.” (1981: 167).⁴

Az idézett részlethez tartozó 43. jegyzet a 190. oldalon a *bosztorma* szóról, ennek előfordulásáról stb. semmilyen tájékoztatást nem ad, néhány turkológiai mű mellett ezen a helyen is – és itt is rossz oldalszámot megadva – Györffy Istvánnak az (egyébként az irodalomjegyzékben nem szereplő) *Tolvajsztár 1782-ből* című cikkére (1910) hivatkozik. Sajnos ez esetben is igaz, hogy a Mándoky Kongur által közölt zsványyszó (itt a *bosztorma*) a Györffy közölte (nem jászkunsági) tolvajnyelvi szójegyzékben nem fordul elő, tehát a Györffyre történt hivatkozásnak itt sem látni az okát.

Bár az előjelek nem okvetlenül kecsegtettek sikerrel, többször is megpróbáltam megtalálni Mándoky Kongur István kun eredetű tolvajnyelvi szavainak forrását, az általa említett szójegyzékeket. Abból indultam ki, hogy példában csupa olyan szó szerepel, amelyek sehol máshol nem találhatók meg, csak Mándoky Kongur említett cikkeiben, tehát a szerzőnek – legalábbis hosszú ideig így gondoltam – rendelkezni kellett egy olyan forrással,

---

³ Az ebben a két írásban közölt tolvajnyelvi kifejezéseket Baski Imre is felsorolja Mándoky Kongur István „kungyanús” szavait vizsgáló tanulmányában (2012: 149), ahol arról is ír, hogy lehetnek-e kun eredetűek ezek a szavak. Forrásként azonban Baski is csak Mándoky Kongur cikkeit tudja megadni.

⁴ Ugyanezt a részletet megtaláljuk a Mándoky Kongur kandidátusi értekezése alapján készült *A kun nyelv magyarországi emlékei* című kötetben (Mándoky Kongur 1993: 116) és a műveiből, köztük a disszertációjából összeállított *Kunok és magyarok* című gyűjteményben is (2012: 168).

amiből csak ő dolgozott, aminek azonban a kilétét nem fedte fel. Azt, hogy én nagykunsági anyanyelvjárású beszélőként soha nem találkoztam a keresett szavakkal, természetesnek vettem, hiszen archaikus kifejezésekről van szó, és mint láttuk, maga Mándoky Kongur is azt írta, hogy „a mai kunok legöregebbjei is csak alig egyet-kettőt ismernek belőlük”. Azt azonban már meglehetősen furcsállottam, hogy sem a tájszótárakban, az (akár 19. századi) nyelvjárási gyűjteményekben, sem más kutatók munkáiban, sem az Arcanum által közreadott, több millió oldalt tartalmazó adatbázisokban, sem az internetes keresők nem Mándoky Kongurhoz kötődő (esetleg épp általam feltöltött oldalakra mutató) találatában nem bukkantak elő,⁵ és nem ismerik őket a Jászkunság (hely)történész és etnográfus kutatói, valamint a kun nyelv emlékeit vizsgáló turkológusok sem.

Az elmúlt húsz évben, ha nem is folyamatosan, de ismétlődően, próbáltam e szavak lelőhelyére rábukkanni: írtam levelet Mándoky Kongur feleségének, kutattam a Jászkunsághoz, ennek néprajzához, történelméhez, valamint a kunokhoz, a kun nyelvhez kapcsolódó szakirodalom átnézésén túl levéltárban, múzeumok adattáraiban, kéziratos tájszógyűjteményekben, de a legapróbb nyomra sem sikerült rátalálnom.

Eleinte abban reménykedtem, hogy a szolnoki levéltárban fellelem az ominózus szójegyzékeket. Azt ugyan láttam, hogy Mándoky Kongur munkáiban nem találkozunk levéltári jelzetekkel, és semmi nyoma sincs annak, hogy ő maga levéltári kutatást folytatott volna, azonban mivel 18-19. századnak jelezte a nevezetes szójegyzékeket, teljesen logikus lépésnek tűnt, hogy a Jászkunság régi iratai között próbáljam meg megtalálni őket még akkor is, ha a levéltárak előzetes érdeklődésemre arról értesítettek, hogy nincs tudomásuk semmiféle tolvajnyelvi lajstromokról, jöllehet a szóba jöhető fondokat sokan és sokszor kutatták már. Mindenesetre magam is átnéztem a Szolnokon őrzött anyagot, és megállapíthattam, hogy ez a próbálkozásom nem járt sikerrel: sem a jászkunsági büntető peres anyagban, sem a Jászkun Kerületek egyéb iratai között, sem a jászszági és nagykun városok körrendeleti jegyzőkönyveiben nem találtam nyomát ezeknek a listáknak, amelyek pedig több száz szavas terjedelmük miatt nem nagyon bújhattak el még a figyelmetlen vagy fáradt kutató tekintete elől sem.

De nemcsak én voltam sikertelen, a különböző tudományterületek szakemberei sem találkoztak a jászkunsági tolvajnyelvi szójegyzékekkel kutatásaik során, még akkor sem, ha témájuk éppen a betyárok, tolvajok és a bűnözés egyéb formái volt a jászkun kerületekben (pl. Lovas 2001). Megkeresésemre nemleges választ kaptam például Bánkiné Molnár Erzsébettől, a Jászkunság történelmének, néprajzának egyik legavatottabb ismerőjétől, számtalan könyv, köztük *A Jászkun Kerület igazgatása 1745–1876* (1995) és *Betyárok a Kiskunságban* (1999) szerzőjétől. De ugyanígy nem tud a keresett zsványszótárakról Bartha Júlia orientalista, etnográfus, Mándoky Kongur

---

⁵ E szavak jórészét ugyan megtaláljuk egy Bartha Júlia által közölt „kunsági szójegyzék”-ben („magyar–kun szómutató”-ban), ez a gyűjtemény azonban, mint a 14. lábjegyzetben olvashatjuk (2012: 162), azokat szavakat tartalmazza, amelyek Mándoky Kongur Istvánnak *A kun nyelv magyarországi emlékei* c. könyvében (1993) szerepelnek.

kandidátusi disszertációjának sajtó alá rendezője, Baski Imre turkológus, a magyarországi kun nyelv és nyelvelmékek kutatója, Örsi Julianna etnográfus, muzeológus, a Jászkunság társadalomnéprajzájának és történelmének tudósa. És sajnos a Jászkunság kutatóin kívül a Mándoky Kongurt és munkásságát jól ismerő turkológusok, Molnár Ádám vagy Vásáry István sem tudtak biztató ötlettel szolgálni a keresett szójegyzékeket illetően.

Felvetődött bennem, hogy Mándoky Kongur kun eredetű tolvajnyelvi tájszavainak nyelvjárási gyűjteményekben is utánanézzek, mert ugyan a keresett kifejezések esetében 18-19. századi adatokról beszélt Mándoky Kongur, de legalábbis egy részüket olyanként említette, amelyekkel ő maga is találkozott az idősebb generációk nyelvében. Sajnos ezen a szálon sem sikerült nyomra akadnom, nemcsak a régebbi és az újabb tájszótárakban, de a nyomtatásban megjelent kunsági tájszógyűjtésekben sem (pl. Demjén Lajosné 1992, Bartha 2002, Szentpéteri 2004 stb.), miként Szűcs Sándornak, Györffy Lajosnak, Nagy Czirok Lászlónak a karcagi Györffy István Nagykun Múzeumban, a türkevei Finta Múzeumban és a kiskunhalasi Thorma János Múzeumban őrzött gyűjteményeiben sem fordul elő egyetlen Mándoky Kongur említette szó sem.

Bátran kijelenthetem, hogy e szavak teljességgel ismeretlenek a kunsági beszélők és a Kunság nyelvjárását kutatók előtt, Mándoky Kongur írásain kívül semmilyen adat nincs a létezésükre. De nem csak ezekre! Az általam keresett, tolvajnyelvinek mondott néhány kifejezés mellett még tájszavak tucatjait ismerjük, amelyeknek egyetlen előfordulása Mándoky Kongur István egy vagy több munkája! 2013-ban a jász és kun települések honismereti lapjában, a *Redemptió*ban Örsi Julianna felhívást tett közzé a Kunság lakóihoz, hogy segítsenek megállapítani az ott felsorolt azon 112 tájszó elterjedtségét és jelentését, amelyek „futó említésként előfordulnak Mándoky Kongur István munkáiban, de nincsenek adatolva és magyarázva” (Örsi 2013).

Mint erről Örsi Juliannától értesültem, a kérésre („hogya valamelyik szót hallották, ismerik jelentését, használják”, írják meg az olvasók) válaszok nem érkeztek: ez a próbálkozás sem járt sikerrel sem a tolvajnyelvi szavakat illetően, sem pedig – és ez felettébb figyelemreméltó – a többi szóra vonatkozóan. Márpedig 112 olyan nyelvjárási szó, ami kunsági tájszóként szerepel Mándoky Kongur írásaiban, és amelyeknek semmi nyoma más forrásokban, senki más Mándoky Konguron kívül nem ismeri őket, és amelyeknek esetében Mándoky Kongur nem ad semmilyen használható hivatkozást azon kívül, hogy a „kunok legöregebbjei” még ismerték, túl sok ahhoz, hogy jóhiszeműen szemet hunyjunk a jelenség fölött. Nehéz bármi másra gondolni, mint hogy Mándoky Kongur e szavak esetében saját maga által kreált adatokat csempészett bele írásaiba, azaz maga formálta meg ezeket a szavakat, amelyeknek a kipcsak-török nyelvekből kikövetkeztethető alakjai valóban úgy hangoztak volna a kunsági nyelvjárásban – ha léteztek volna –, mint ahogyan azt ő megalkotta.⁶

---

⁶ Az igazsághoz hozzátartozik, hogy a *Redemptió*ban Örsi Julianna által felsorolt 112 tájszó egynémelyike előkerülni látszik. Bartha Júlia tett említést egy olyan kisújszállási adatközlőjéről (bár ezt mások nem

Természetesen nem hiszem, hogy Mándoky Kongur eljárását a szándékos félrevezetés motiválta volna, sokkal inkább oka lehetett ennek egyféle „wishful thinking”, a kun öntudat felélesztésének vágya, hiszen – mint az őt jól ismerőktől tudjuk – romantikus, rajongó kun volt, akinek a szíve vérzett, hogy a kun identitás meggyengült, és a kun népi kultúra emlékei fokozatosan elvesztek. Mindent megtett volna, hogy a kunságiakban megerősítse a kun tudatot. Egykori egyetemi évfolyamtársa, kollégája, jó ismerőse, Vásáry István így emlékezik erre a Mándoky Kongurra:

„Mándoky István megszállott ember volt (...). A megszállott embernek nagy energiái vannak, de sokszor túlzó. Pista, ha leegyszerűsíteni akarnám az általa vallott világképet, azt vallotta, ha nem is szavakkal, de életével mindenképpen, hogy »Isten a világot töröknek teremtette és nomádnak«. (...) A turkológiában való előrehaladtával (...) annyira azonosult tárgyával, a török nomád népek kultúrájával, a mai kun-rokon, kipcsak-török népekkel, hogy léleklében fokozatosan visszakunosodott, olyannyira, hogy élő anakronizmusként ő volt az »utolsó kún« a Nagykunságban. E folyamat eredménye volt, hogy elővette őseinek már csak K. kezdőbetűként élő kun *Kangur* nevét, melyet, miután ez a magyar beszélőben nem egyszer a *kandúr* szót asszociálta (Ligeti nem is mulasztotta el halálisan megsérteni ezzel a viccel Pistát), visszakunosította az eredeti kipcsak *kongur* formára, s ezt használta azután publikációiban.⁷ Újjáélesztette magában a török nyelvű kunok évszázadokkal azelőtt elvesztett nyelvét és kultúráját, s ehhez a segítséget és az érzelmi azonosulást a mai kipcsak-török népeknél találta meg. Ősei régen elvesztett kun tudata született újjá benne” (Vásáry 2012: 14–15).

---

erősítették meg), aki e szavak legalábbis egy részét állítása szerint ismeri, továbbá Molnár Ádámtól is arról értesültem, hogy több esetben előfordult, hogy amiket Mándoky fantáziája szüleményének vélt, azokról kiderült, hogy valóban létező nyelvjárási szavak. Ez ugyan árnyalhatja a Mándoky Kongur korábban azonosíthatatlannak hitt kunsági tájszavairól alkotott képünket, azonban néhány előkerült tájszó nem változtat azon a tényen, mely szerint adatai egy jelentős részének maga Mándoky Kongur István az egyetlen forrása, amit nehéz másképp magyarázni, mint hogy e szavaknak ő nem meg-, hanem kitalálója volt. Ez különösen igaz az általam keresett tolvajnyelvi szójegyzékekre és az „ezekből közölt” szavakra, melyeknek semmilyen nyomát nem találni független forrásokban.

⁷ Mándoky István *Kangur/Kongur* nevééről lásd Baski 2008. Arról talán kevesebben tudnak – bár Mándoky kun-kipcsak identitásának elmélyülését ez is mutatja –, hogy a *Kongur* elemnek a családnevébe való 1972 körüli felvétele után „1991-ben (...) István keresztnévét Atlanra változtatta (...) A névhasználat tekintetében (...) mindenképpen szembeötlő a tendencia, hogy a szerző által használt névváltozatokban egyre erősödik a török jelleg, s ez alighanem a név viselőjének gondolkodásbeli és érzelmi változásait jelzi” (Molnár 2012: 17–18). Lásd még: „Ahogy családnévből megtalálta a neki igazit, úgy az István keresztnévvel sem lévén elégedett engedélyeztette, hogy *Atlanra* változtathassa, amely kazak katonai parancsszóból vált személynévvé; jelentése: »lóra (kazak)!«. Mélyen hitt a névmágiában, jól tudta, hogy a név lélek, amely meghatározza az embert. Megkapta az engedélyt a névváltoztatásra, és utolsó útján – amelyről már nem közénk tért vissza – az Atlan név állott útlevelében” (Torma 1994: 608).

A Kunságban régi hagyományai vannak egyféle kun mítosz megteremtésének. Mándoky Kongur István élete és munkássága következménye és gerjesztője is annak a jelenségnek, amit Szilágyi Miklós *A nagykun öntudat* című cikkében „manipulatív hagyományteremtés”-nek nevez (1996: 45). Ez az „eltökélt hagyományteremtés” eredményezte a kun miatyánk előkerülését az 1730-as években, „amikor a kunok kiváltságainak visszaszerzéséért folyó küzdelemben a legnagyobb szükség volt rá, mint az etnikai folytonosságot igazoló érvre” (Szilágyi 1996: 51–52), és ekkor lett „a redemptió nem csupán a vezető réteg, az ideológiai eszközökkel is manipuláló »helyi politikai elit« műve”, hanem valóban tömegeket mozgósító, a kunságiak által sajátjuknak érzett kun eredethagyomány, „létező tudati elemekből, de nem az etnikus identitásból tudatosan konstruált ideológia” (Szilágyi 1996: 53).

Ez a kun öntudat és a redemptus hagyomány az 1990-es években újjáéledt, vagy még inkább: a helyi politikusok és a hagyományörző-teremtő helyi értelmiségiek, sőt a kunsági származású tudományos kutatók által újjá lett élesztve (vö. Szilágyi 1996: 44–46), és ennek előkészítésében jelentős szerepe volt Mándoky Kongur István munkásságának, kun fanatizmusának is. Bizonyára nem utolsó sorban Mándokyra gondolt Szilágyi Miklós, mikor azt írta, hogy „Karcag újra meg újra elindított a tudományos pályán olyan turkológusokat, akik karizmatikus (és helybeli) személyiségek lévén, életükben is, haláluk után is katalizálni tudják a redemptus és nagykun öntudat mélyén lappangó, már a 18. században is újraformált, a redemptiós küzdelemben hatékonyak bizonyult »kun származás« emlékét” (Szilágyi 1996: 60).

Mándoky Kongur számára a kun öntudat, amennyire ezt meg tudom ítélni, nem „teremtett hagyomány” (Szilágyi 1996: 57–60) volt, hanem élő valóság, ezért esetében fel se vetődött a kutatása tárgyától való tudományos távolságtartás, számára a kun nyelv magyarországi emlékei, maradványai érzelmekkel voltak telítve. Mint Szilágyi említi Mándoky István egy korai, a kun miatyánkat vizsgáló dolgozatáról (1973): ez az elemzés át meg át van szöve „a »kun identitás« emocionális töltetével” (Szilágyi 1996: 61). Mándoky Kongur a tudományos objektivitást (akár az aprócseprő filológiai munkában, a pontos hivatkozásokban, de mint látom, ennél súlyosabb ügyekben is) hajlamos volt olyan határnak tekinteni, amin a „szent cél” érdekében át lehet, sőt időnként talán át is kell lépni.

Mindezeket az eddig írottakat, valamint többszöri és hosszas, ám teljesen sikertelen kutatási próbálkozásaimat összegezve azt kell mondanom, hogy a Mándoky Kongur István által említett, a Jászkun Kerületek által kiadott, „olykor több száz szavas” tolvajnyelvi listák és általa ezekből „idézett” szavak csak Mándoky Kongur István fantáziájában léteztek, a valóságban sohasem. Mindezt két évtized ismétlődő és reménykedő kutatásai után immár egészen biztosan kijelenthetem.

Irodalom

- Bánkiné Molnár Erzsébet 1995. *A Jászkun Kerület igazgatása 1745–1876*. Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Közleményei 51. Szolnok megyei Múzeumi Igazgatóság, Szolnok. (Második kiadása: Bánkiné Molnár Erzsébet 1996. *A Jászkun Kerület igazgatása 1745–1876*. Debrecen. Ethnica Kiadó.)
- Bánkiné Molnár Erzsébet 1999. *Betyárok a Kiskunságban*. Debrecen. Ethnica Kiadó.
- Bartha Júlia 2002. Kunsági tájszavak. In: Bartha Júlia: *A Kunság népi kultúrájának keleti elemei*. Studia Folkloristica et Ethnographica. Debrecen. 198–243.
- Bartha Júlia 2012. A népi kultúra nyelvi öröksége – nyelvjárási gyűjtések a Nagy-kunságon. *Jászkunság* 55: 159–178.
- Baski Imre 2008. Kangur, egy nagykunsági családnév eredetéhez a Mándoky Kongur név kapcsán. In: Birtalan Ágnes–Somfai Kara Dávid (szerk.): *Kőember állott a pusztán. Tanulmánykötet Mándoky Kongur István emlékére*. L'Harmattan Kiadó. Budapest. 31–41. (Párhuzamos közlése: Baski Imre 2007. Kangur. Egy nagykunsági családnév eredetéhez a Mándoky Kongur név kapcsán. In: Baski Imre: *Csagircsa. Török és magyar névtani tanulmányok 1981–2006*. Karcag. Kunszövetség. 105–117.)
- Baski Imre 2012. Megjegyzések Mándoky Kongur István „kungyanús” szavaihoz. *Jászkunság* 55: 147–158.
- Berkes Kálmán 1888. *A tolvaj élet ismertetése*. Magyar Királyi Egyetemi Könyvnyomda. Budapest.
- Demjén Lajosné 1992. *Az „áldott” Karcag*. Monteditio Kft. Budapest.
- Györffy [o: Györffy] István 1910. Tolvajsztár 1782-ből. *Magyar Nyelvőr* 39: 328–329.
- Jenő Sándor–Vető Imre 1900. *A magyar tolvajnyelv és szótára*. A szerzők sajátja. Budapest.
- Kis Tamás 2020a. Két újabb 18. századi zsványnyelvi szójegyzék Egerből. *Publicationes Universitatis Miskolcensis, Sectio Philosophica* 24/1: 274–286.
- Kis Tamás 2020b. Böszörményi zsványnyelvi szójegyzékek. *Magyar Nyelvjárások* 58: 193–226.
- Lovas Lajos 2001. Betyárok, tolvajok és a bűnözés egyéb formái a jászkun kerületben. 1797–1802. *Tisicum. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Évkönyve* 12: 337–345.
- Mándoky István 1973. A kun miatyánk. *Szolnok Megyei Múzeumi Évkönyv* 1973: 117–125.
- Mándoky István 1974. A kun nyelv. In: Bellon Tibor–Kaposvári Gyula (szerk.): *Karcagi várostörténeti tanulmányok*. Nagy-kunsági Füzetek. Györffy István Nagy-kun Múzeum. Karcag. 35–44. (Újra-közlése: Mándoky Kongur István 2012. A kun nyelv. In: Mándoky Kongur István: *Kunok és magyarok*. Török–Magyar Könyvtár 1. Molnár Kiadó. Budapest. 79–84.)

- Mándoky Kongur István 1975. A kun nyelv magyarországi emlékei. *Keletkutatás 1975*: 143–149. (Párhuzamos közlése: Mándoky Kongur István 1979. A kun nyelv magyarországi emlékei. *Magyar Múlt – Hungarian Past* 8/2 (24): 103–112, újraközlése: Mándoky Kongur István 2012. A kun nyelv magyarországi emlékei. In: Mándoky Kongur István: *Kunok és magyarok*. Török–Magyar Könyvtár 1. Molnár Kiadó. Budapest. 89–98.)
- Mándoki István 1981. *A kun nyelv magyarországi emlékei. Néhány kun szöveg- és szórványemlékünk történeti-összehasonlító vizsgálata*. Kandidátusi értekezés. Budapest. (MTA KIK Kézirattára, jelzete: D/12.167.)
- Mándoky Kongur István 1993. *A kun nyelv magyarországi emlékei*. Keleti örökségünk 1. Karcag Város Önkormányzata, Karcag.
- Mándoky Kongur István 2012. A magyar nyelv kun jövevényszavai és kunsági kun eredetű tájszók. In: Mándoky Kongur István: *Kunok és magyarok*. Török–Magyar Könyvtár 1. Molnár Kiadó. Budapest. 157–170.
- Molnár Ádám 2012. Mándoky Kongur István írásainak gyűjteményes kötete elé. In: Mándoky Kongur István: *Kunok és magyarok*. Török–Magyar Könyvtár 1. Molnár Kiadó. Budapest. 17–23.
- Örsi Julianna 2013. Felhívás a Kunság Lakóihoz. *Redemptio* 20/4. (2013. augusztus): 3.
- Siklóssy László 1933. A betyár beszéde. *Pesti Hírlap Vasárnapja* 55/14 (1933. április 2.) 22–24.
- Szentszéki Géza 2004. *Adatok Kisújszállás régi nyelvéről, nyelvjárásáról*. Helytörténeti Füzetek 13. Kisújszállás.
- Szilágyi Miklós 1996. A nagykun öntudat. *Regio* 7/1: 44–63.
- Torma József 1994. Mándoky Kongur Atlan „vérszerződése”. *Magyar Szemle* 3/6 (1994. június): 608–615.
- Toronyai Károly 1862. *A rablóknak, tolvajoknak és kozákoknak együttvaló hamis és zavaros beszédek, hasonlóan hamis és titkos cselekedeteik felfedezéseül összeiratott és kiadattatott a köznéppnek ovakodási hasznára, és a rossz emberektől való őrizkedéseikre Toronyai Károly által Békés Csabán*. Pest.
- [Tömörkény István–Cserzy Mihály (?)-Békefi Antal (?)] 1898. *Betyárlegendák. Az alföldi rablóvilág történetei*. Engel Lajos kiadása. Szeged.
- Vásáry István 2012. A turkológus Mándoky Kongur István. In: Mándoky Kongur István: *Kunok és magyarok*. Török–Magyar Könyvtár 1. Molnár Kiadó. Budapest. 9–16. (Korábbi közlése: Vásáry István 2008. A turkológus Mándoky Kongur István. In: Birtalan Ágnes–Somfai Kara Dávid (szerk.): *Kőember állott a pusztán. Tanulmánykötet Mándoky Kongur István emlékére*. L’Harmattan Kiadó. Budapest. 9–21.)

**NYITRAI KONSTANTIN FILOZÓFUS EGYETEM
KÖZÉP-EURÓPAI TANULMÁNYOK KARA**

Kétnyelvűség – oktatás – nyelvmenedzselés

Írások, tanulmányok

Vančo Ildikó

születésnapjára

Szerkesztők:

Csernicskó István és Kozmács István

Nyitra

2021

© Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem,
2021

Lektorálta: Heltai János Imre és Sándor Klára

Megjelent a VEGA 1/0316/21-es számú projektjének támogatásával.

© A szerzők, 2021

ISBN 978-80-558-1737-8
EAN 9788055817378

Tartalom

ELŐSZÓ HELYETT, SZERETETTEL	5
TABULA GRATULATORIA.....	7
LÁSZLÓ ANGYAL	
Linguistic Gleaning among the Hungarian-Slovak Place-names of the Lučenec District	11
BAUKO JÁNOS	
Anyanyelvi keresztnévmenedzselés Szlovákiában	23
BENYOVSZKY KRISZTIÁN	
Kódváltások – nyelvek, irodalmak és tudományágak között	41
BEREGSZÁSZI ANIKÓ – CSERNICKÓ ISTVÁN	
Szövegértési kompetencia-mérés a magyar nyelven tanuló kárpátaljai magyar egyetemisták és főiskolások körében.....	53
BORBÉLY ANNA	
Nemzetiségi utcanevek Magyarország nyelvi tájképében.....	67
SUSAN GAL	
Translations and ideologies: Who is Micimackó?.....	85
GERGELY VIKTÓRIA	
A szlovákiai magyar általános iskolás tanulók olvasási szokásai	103
MÁTÉ HUBER	
Plurizentrik in DaF-Lehrwerken: Zwei Lehrwerkreihen im Vergleich	113
JÁNK ISTVÁN	
A magyar anyanyelv-pedagógia adóssága, aktuális problémái és a csőlátású magyarországi magyarok	129
KARMACSI ZOLTÁN	
A kárpátaljai etnikai vegyes házasságok nyelvi szocializációjának jellemzői	139
KIS JENŐ	
A közvélekedés, a közoktatás és a nyelvjárások	157
KIS TAMÁS	
Kincs, ami nincs. A jászkunsági tolvajnyelvi szójegyzékek nyomában.....	165
KOLLÁTH ANNA	
Az iskola nyelve(i) – a Termini szótár oktatás és nevelés fogalomkörű kölcsönszavainak élete a Muravidéken.....	175
KONDRATYEVA N. V. – JEFREMOV D. A.	
A finnugor tanulmányok fejlődése Oroszországban	183

КОНДРАТЬЕВА Н. В. – СОКОЛОВА О. Л. Особенности функционирования удмуртско-русского двуязычия (имена числительные в аспекте переключения кодов).....	187
KONTRA MIKLÓS Mi értelme van?.....	193
KOZMÁCS ISTVÁN A bárindza kéréndzelopentás egy roplemája.....	197
LANSTYÁK ISTVÁN A nyelvtani kontaktushatás visszazsorítása érdekében használt nyelvi ideológiák.....	203
N. TÓTH ANIKÓ – PETRES CSIZMADIA GABRIELLA A szövegértés fejlesztését szolgáló Legere Irodalmi Verseny	217
NÁDOR ORSOLYA Alkalmazott nyelvészet Magyarországon és Szlovákiában – gondolatok a hasznos nyelvészet jelenlétéről, szerepéről	247
NÉMETH MIKLÓS Nyelvi ideológiák és beszélői identitás egy tájszó teszthez fűzött metanyelvi megjegyzésekben	269
OSZKÓ BEATRIX – SALÁNKI ZSUZSA Párhuzamos jelenségek, nyelvi erőforrások	283
PRESINSZKY KÁROLY Kétnyelvűségi jelenségek a Szlovákiai magyar nyelvjárási hangoskönyvek szövegeiben.....	295
SÁNDOR ANNA Kontaktusjelenségek a Nyitra-vidéki magyar nyelvjárásokban	309
SINKOVICS BALÁZS A standard és az ő-ző változat használatával szembeni attitűdök Szegeden	319
TOLCSVAI NAGY GÁBOR A szövegértés műveleti tényezőiről.....	327

Názov: Bilingvizmus – vzdelávanie – jazykový manažment
Editor: István Kozmács – István Cserniczkó
Vydavateľ: Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF v Nitre
Edícia Europica varietas č. 152.
Technický redaktor: István Kozmács
Návrh obálky: Zoltán Decsi
Rok vydania: 2021
Vydanie: prvé
Rozsah: 344
Náklad: 150
Tlač: DMC, s. r. o., Šurany-Nitriansky Hrádok
ISBN 978-80-558-1737-8
EAN 9788055817378

Cím: Kétnyelvűség – oktatás – nyelvmenedzselés
Szerkesztő: Kozmács István – Cserniczkó István
Kiadó: Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem
Kiadvány: Europica varietas 152.
Nyomdai előkészítés: Kozmács István
Borítóterv: Decsi Zoltán
Kiadás éve: 2021
Első kiadás
Terjedelem: 344 oldal
Példányszám: 150 db.
Nyomda: DMC, s. r. o., Šurany-Nitriansky Hrádok

ISBN 978-80-558-1737-8
EAN 9788055817378